

การออกแบบปฏิรูปการเมืองให้ได้ผลจริง

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ประเทศไทยมีการปฏิรูปการเมืองมาหลายครั้งแล้ว ก็ต้องถือว่ายังไม่ได้ผลจริง ดังที่มีรัฐธรรมนูญมาแล้วถึง ๑๘ ฉบับ และยังคงเกิดวิกฤตการเมืองบ่อยๆจะฆ่ากันตายอยู่ในทุกวันนี้ หากจะมีการปฏิรูปการเมืองกันอีกและต้องการให้ได้ผลจริง ควรจะศึกษาบทเรียนจากอดีตแล้วมีหลักการ กลไกและกระบวนการที่ถูกต้อง ขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

๑. หลักการ

(๑) ต้องแยกเรื่องการปรองดองและการปฏิรูปการเมืองเป็นคนละเรื่อง การปรองดองเป็นเรื่องแก้ไขอดีต การปฏิรูปการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างอนาคต การแก้ปัญหาของอดีตทำได้ยากและบางที่ยิ่งทำยิ่งขัดแย้งกันมากขึ้น เพราะปัญหามีรากยาวไกลและมีบุคคลเกี่ยวพันอยู่ การร่วมกันทำสิ่งที่ดีต่อไปในอนาคตคงยากกว่ามาก และในที่สุดจะสร้างความเชื่อถือไว้วางใจกัน ฉะนั้นในช่วงนี้อ่าเขาเรื่องการปรองดองกับการปฏิรูปการเมืองมาปนกัน จะทำให้สับสนและเคลื่อนไปสู่อนาคตไม่ได้

(๒) ต้องไม่มุ่งปฏิรูปองค์กรทางการเมืองเท่านั้น เพราะจะคับแคบและไม่ได้ผลเช่นเคย แต่ต้องมีเป้าหมายใหญ่ในการสร้างประเทศไทยที่ดีงามหรือประเทศไทยน่าอยู่

(๓) ต้องไม่ใช่คิดกันอยู่ในวงเล็กๆเท่านั้น เพราะไม่ว่าจะคิดออกมาได้ดีแค่ไหนก็ปฏิบัติไม่ได้ ถึงเขียนรัฐธรรมนูญให้ดีย่างใดก็ปฏิบัติไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมโดยกว้างขวาง เพราะฉะนั้นถ้าจะมีการปฏิรูปการเมืองกันอีก ต้องเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยกว้างขวางทั่วประเทศ เป็นโอกาสที่จะยกระดับจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ต่อเมื่อประชาชนมีจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง และเป็นพลเมืองที่กัมมันตะ(active citizen) เท่านั้น การเมืองจึงจะดีขึ้นได้

๒.กลไกการปฏิรูปการเมือง

ควรมีกลไก ๓ ประเภท ทำงานร่วมกันคือ

(๑) **คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง** ประกอบด้วย ๔ ภาคใหญ่ๆคือ ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจ มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ส่วนจะมีผู้หลักผู้ใหญ่ร่วมเป็นกรรมการหรือเป็นที่ปรึกษาสามารถจัดได้ให้งามและเหมาะสม

(๒) **คณะกรรมการเครือข่ายประชาชนปฏิรูปการเมือง** ขณะนี้ประชาชนมีประสบการณ์และมีความตื่นตัวสูงในการจัดการตนเองและในการขับเคลื่อนนโยบาย จากการทำงานของนักพัฒนาเอกชนที่ผ่านมาจากการเข้าร่วมในกระบวนการสมัชชาสุขภาพและสมัชชาปฏิรูปประเทศไทย ในกระบวนการปฏิรูปการเมืองครั้งนี้ควรส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวร่วมคิดร่วมทำทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ ให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นผู้ปฏิรูปการเมือง เครือข่ายประชาชนปฏิรูปการเมืองนี้ ควรเกิดขึ้นโดยก่อตัวขึ้นเอง(self-organization) ตามพื้นที่ ตามกลุ่มอาชีพ ตามประเด็น ไม่ควรมีใครไปแต่งตั้ง แต่ควรมีกลไกส่งเสริมที่อาจเรียกว่าคณะกรรมการเครือข่ายประชาชนปฏิรูปการเมืองเป็นคณะกรรมการอิสระ

(๓) **สภาปฏิรูปการเมือง** คือการประชุมการปฏิรูปการเมือง อาจเป็นสภาปฏิรูปการเมืองระดับพื้นที่ สภาปฏิรูปการเมืองเฉพาะประเด็นหรือสภาปฏิรูปการเมืองระดับชาติ

ทั้ง ๓ กลไกนี้ทำงานเชื่อมโยงกันในกระบวนการปฏิรูปการเมือง ควรออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีสร้างกลไกทั้ง ๓ นี้ให้สามารถทำงานต่อเนื่องข้ามรัฐบาลควรสังเกตว่ากลไกการปฏิรูปการเมืองที่ออกแบบไว้เป็นหลักการ “**ประชา-รัฐ**” คือประชาชนกับรัฐร่วมกัน

๓. กระบวนการปฏิรูปการเมือง – คำถามใหญ่ ๓ คำถาม

กระบวนการพูดคุยเรื่องปฏิรูปการเมืองทั่วประเทศ ควรจะพยายามตอบคำถามใหญ่ ๓ คำถาม คือ

(๑) **ประเทศไทยที่ดีที่สุดในจินตนาการของท่านคืออย่างไร** ให้คนไทยจำนวนมากที่สุดจะมากได้ มีจินตนาการถึงประเทศไทยที่ดีที่สุดว่าเป็นอย่างไร มีการสังเคราะห์ภาพประเทศไทยที่ดีที่สุดในจินตนาการของคนไทย แล้วเผยแพร่ให้ทราบทั่วกัน อาจใช้ศิลปะทุกแขนงแสดงภาพประเทศไทยที่ดีที่สุดในจินตนาการ

ของคนไทย ทั้งจิตกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ภาพประเทศไทยที่ดีที่สุดในจินตนาการของคนไทย อาจถือว่าเป็น “อุดมทัศนประเทศไทย” หรือ “เป้าหมายประเทศไทย” ที่คนไทยทุกคนร่วมสร้าง ไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่งหรือพรรคใดพรรคหนึ่ง กระบวนการจินตนาการและผลลัพธ์ “ประเทศไทยที่ดีที่สุด” จะก่อให้เกิดพลังมหาศาลขึ้นในชาติ ทุกคนจะรู้สึกเป็นเจ้าของและมีพันธะกับเป้าหมายนี้ร่วมกัน

(๒) จะต้องทำอะไรบ้างที่จะบรรลุเป้าหมาย “ประเทศไทยที่ดีที่สุด” ตามที่ร่วมกันสร้างไว้ คำตอบจะมีหลากหลายมาก แต่ร่วมกันแล้วจะครอบคลุมเรื่องดี ๆ ที่ควรทำหมดทุกเรื่อง คำตอบอาจจะแยกย่อยมากมาย แต่ควรมีผู้ที่มีความสามารถในการสังเคราะห์ สังเคราะห์คำตอบเป็นหมวดหมู่หรือกลุ่มใหญ่ ๆ อาจได้ออกมา ๗-๘ เรื่อง

เรื่องใหญ่ ๆ ๗-๘ เรื่องที่ได้มาคือเรื่องหลัก ๆ ที่ควรปฏิรูป การที่คนทั้งหมดร่วมกันคิดเรื่องหลักที่ควรปฏิรูปขึ้นมา จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและพันธะที่จะทำให้สำเร็จ

(๓) ทำแผนปฏิบัติในแต่ละเรื่องใหญ่ ๆ ที่ควรปฏิรูป จากเรื่องใหญ่ ๆ ที่ควรปฏิรูปที่ได้มาตามข้อ (๒) แต่ละเรื่องนำมาทำแผนปฏิบัติ (plan of action) เนื่องจากแต่ละเรื่องจะมีความต้องการความรู้และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันจึงควรแบ่งกลุ่มผู้ทำแผนปฏิบัติออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสนใจและความเชี่ยวชาญ ในกระบวนการทำแผนปฏิบัตินี้จะต้องการข้อมูล ความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์สังเคราะห์ และความเข้าใจเชิงการจัดการมาก จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ของทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วม ทุกคนจะเก่งขึ้นหมด รักกันมาก และถือเป็นพันธะผูกพันที่จะขับเคลื่อนแผนปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ

๔. การปฏิบัติตามแผนปฏิรูป

เมื่อกระบวนการได้ทำมาครบตามขั้นตอนทั้ง ๓ ที่ทุกฝ่ายร่วมกันตามที่กล่าวถึงในข้อ ๓ จะเกิดพลังมหาศาล คือทุกคนจะรักกันมาก เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันสร้างสิ่งสำคัญที่สุด ๓ เรื่อง คือ (๑) เป้าหมายของประเทศไทยที่ดีที่สุด (๒) เรื่องใหญ่ ๆ ที่ควรปฏิรูป (๓) แผนปฏิบัติในแต่ละเรื่อง

ในแผนปฏิบัตินั้นจะบอกว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ใช้เครื่องมือและทรัพยากรเท่าไร ใครทำ

ที่ว่าใครทำนั้นก็ทุกคนทุกฝ่าย เช่น เรื่องอะไรเกี่ยวกับรัฐบาลนายกรัฐมนตรีก็รับไปทำ เรื่องอะไรเกี่ยวกับรัฐสภา ประธานรัฐสภาก็รับไปทำ อะไรเกี่ยวกับกระทรวง กระทรวงก็รับไปทำ อะไรเกี่ยวกับองค์กรท้องถิ่นองค์กรท้องถิ่นก็รับไปทำ อะไรเกี่ยวกับภาควิชาการ อะไรเกี่ยวกับภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาคการสื่อสาร ภาคอื่นๆก็รับไปทำ

คณะกรรมการปฏิรูปการเมืองมีหน้าที่ติดตาม เฝ้าระวัง ตรวจสอบให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการปฏิรูปประเทศไทย การปฏิบัติจะมีในหลายมิติ ทั้งที่เกี่ยวกับแก้ไขกฎหมายรวมทั้งรัฐธรรมนูญและที่ไม่เกี่ยว

๕. กระบวนการปฏิรูปการเมืองเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

ที่ได้อธิบายกลไกและกระบวนการมาดังกล่าวข้างต้น เป็นการ “ประกอบเครื่องประเทศไทย” ที่ผ่านมาประเทศไทยเปรียบเสมือนประเทศเครื่องหลุดที่ส่วนต่างๆไม่ประกอบเข้ามามีด้วยกัน รถยนต์ที่เครื่องหลุดจากกันถึงแรงเครื่องก็วิ่งไปไม่ได้ ฉะนั้น ประเทศที่เครื่องหลุด ก็ฉนั้น การปฏิรูปประเทศไทยที่ออกแบบดังกล่าวข้างต้น เป็นการประกอบส่วนต่างๆของประเทศไทยให้เข้ามาเชื่อมโยงกัน เมื่อประกอบเครื่องประเทศไทยได้ ประเทศก็สามารถวิ่งไปข้างหน้าอย่างเรียบร้อยและดีขึ้นเรื่อยๆ

ในการปฏิรูปประเทศไทยตามที่กล่าวมาข้างต้น ทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้หมดและได้ใช้จิตใต้สติปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ จะเกิดความปิติสุขที่ได้ทำงานเพื่อประเทศไทยร่วมกัน และจะสามารถฝ่าอุปสรรคที่ยากลำบาก มีความสำเร็จเป็นลำดับๆไปในการสร้างประเทศไทยที่ดีที่สุดในจินตนาการของเรา ร่วมกัน สมควรที่ทุกคนจะยอมเสียสละใดๆเพื่อร่วมกันสร้างอนาคตประเทศไทย

กระบวนการปฏิรูปการเมืองควรจะต้องต่อเนื่องผ่านช่วงหลายรัฐบาลไม่ใช่เรื่องของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของคนไทยทั้งชาติ รัฐบาลเป็นเพียงกลไกอย่างหนึ่ง ถ้าได้ทำตามนี้ต่อไปโมเดลการปฏิรูปของไทยจะเป็นที่เรียนรู้ แม้แต่ของประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งเขากำลังติดขัดและต้องการปฏิรูป แต่ไม่รู้จะปฏิรูปอย่างไร
